

Yhteiskunta (psyko)terapian tarpeessa

Keskustelu psykoanalyttisen teorian reunamilla käy vilkkaana. Tampereella Totuusradio, Apeiron Kirjat, Vastapaino, Gaudeamus, Tampereen yliopisto ja *niin & näin* löivät hynttyyt yhteen kaksipäiväisen Lacan-seminaarin merkeissä. Tapahtumassa perattiin erityisesti psykoanalyysin suhdetta politiikkaan ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kattaus oli ilahduttavan monitieteinen ja -ilmeinen.

Useampikin puhuja aloitti ilmaisemalla, ettei ole varma, miksi juuri hänet kutsuttiin pitämään esitelmä. Tämä kieli siitä, ettei keskustelu ole liian urautunutta ja vastaukset ennalta määriteltäjä. Puheenvuorot ja jatkokommentit osoittivatkin, että niin psykoanalyysia kuin lacanilaisuutta on mahdollista tarkastella kriittisesti vajoamatta loputtomaan vääntöön tieteen ja epätieteen rajoista.

Monissa esitelmissä pysyttiin tutusti ja turvallisesti psykoanalyysin historiassa. Pertti Hämäläinen hahmotteli Lacanin ja Foucault'n näkemyksiä subjektiksi tulemisesta symbolisen toiminnan ja minätekniikoiden ristiaallokossa. Subjektiteoriaan palattiin Jussi Silvosen puheenvuorossa, joka käsitteli "freudomarxilaisuutta" ja muita yhteiskunnallisia rekonstruktioita psykoanalyysista. Erityisesti saksalaisissa

Valokuva: Risto Koskensilta

tulkinnoissa Freudin otaksuttu individualismi, historiattomuus ja ”koominen” biologinen determinismi haluttiin korvata subjektin yhteiskunnallisten suhteiden analyysillä. Hämäläisen ja Silvosen katsaukset painottuivat 1960- ja 70-luvuille. Historian kirjojen pölyjä olisi voinut tomuttaa kytkemällä esitelmät tiukemmin nykypäivään ja soveltamalla käsiteapparaattia ajankohtaisiin aiheisiin.

Seminaarissa psykoanalyysille haettiin kuitenkin tarttumapintaa myös tradition ulkopuolelta: aivotutkimuksesta, mytologiasta ja vallankumouksesta. Ilpo Helén lähestyi psykoanalyysia epäsuorasti osana psykologian, psykiatrian ja mielenterveyshäiriöiden tutkimuksessa ja hoidossa tapahtunutta paradigman muutosta vertailemalla Freudin *Murhetta ja melankoliaa* ja lääkärilehti *Duodecimin* tuoreehkoa masennusteemanumeroa (16/2009). Siinä missä Freud tulkitsee masennuksen kumpuavan menetyksen kokemuksesta ja itsesuhteen häiriöstä, nykyisessä kliinisessä keskustelussa masennusta selitetään ennen muuta aivohäiriönä (*brain disorder*). Yhteiskunnallisella tasolla muutos ilmenee siirtymänä psykokulttuurista aivokulttuuriin. Mielen sairauksien biologisoituminen näkyy esimerkiksi masennuslääkkeiden käytön yleistymisessä ja aivokemiallisten selitysmallien arkipäiväistymisessä.

Lapsi vuosituhantisena paariluokkana

Yhteiskunnallisiin kipupisteisiin päädyttiin myös perinteisemmistä lähtökuopista. Janne Kurki kysyi esitelmässään, mikä paikka lapsilla on kulttuurissamme. Psykoanalyttisessa teoriassa lasten ja vanhempien suhde on tunnetusti keskeinen aihepiiri. Moni lienee kuullut oidipuskompleksista, vaikkei muuta Freudista tietäisi. Tässä valossa olikin kiinnostavaa seurata Kurjen osin provokatiivista esitelmää, jossa väi-

tettiin, että kulttuurissamme lapsi on olemassa vain aikuisia varten: ”Se mitä ei ole ajateltu vuosituhansiin ei ole, kuten Heidegger väittää, olemassa vaan lapsi.”

Kurki perkasi erityisesti Lacanin luentaa Sofokleen *Antigone*-näytelmästä, jonka varaan Lacan pyrki perustamaan psykoanalyttisen etiikkansa. Heideggerin tulkintaa kehitellen Lacan näki, että perheensä kirousta kantavan Antigonen hahmossa kiteytyy psykoanalyysin lausumaton, korkein totuus, joka viittoilee mielihyvän ja tavaroiden tuolle puolen.

Kurki ei kuitenkaan pysytellyt Lacanin mykissä totuuksissa eikä seurannut Heideggerin jalanjalkia. Sitä vastoin hän rinnasti Antigonen lapsena kokeman hylkäämisen jatkuvaan lasten kokemaan hylkäämiseen. Mitä tapahtuu, jos Oidipuksen tarinaa luetaan todellisena kuvauksena? Ainakin paljastuu vanhempi- tai aikuiskeskeisyys, jota Kurki kuvaa adultomorfismiksi ja ”aikuisten narsismiksi”. Kurjen mukaan Oidipuksen tyttären Antigonen kohtalossa ongelmallista ei ole sukupuolieron ohittaminen, kuten feministisissä tulkinnoissa esitetään. Tarina ei myöskään kerro yhteiskunnan ja perheen välisestä välttämättömästä hankauksesta. Kurki hylkäsi niin ikään Lacanin *Antigone*-luentaa leimaavan ”irvokkaan” kärsimyksen estetisoinnin.

Kurjen tulkinnan mukaan Antigonen tragedian ytimessä on aikuisen ja lapsen välisen eron unohtaminen. Oidipuksen tarinassa ei näin olisikaan kyse isänmurhasta vaan lapsen surmasta. Aikuiset piehtarivat omassa kurjuudessaan kykenemättömänä katkaisemaan sukupuolvesta toiseen jatkuvaa väkivallan kierrettä. Samalla lapsista tulee aikuisten maailman hiljaisia sijaiskärsijöitä. Suomalaisessa kontekstissa tämä vertautui luontevasti sotatraumojen siirtoon suurille ikäluokille.

Kurki kysyi myös laajemmin, eikö koko traditiomme lopulta perustu lapsen unohtamiseen. Kris-

tinuskon ytimessäkin kun on kuva hylätystä lapsesta. Eivätkö todelliset lapset – niin Jeesus kuin Abrahamin poika Iisak – haluttu uhra aikuisten uskon vuoksi? Miten juuri lapsena traagisesti hylätty Mooses päätyi monoteismin sanansaattajaksi? Minkälaisen etiikan voi perustaa lapsen uhraamiselle?

Seminaarissa psykoanalyysi esiintyi elinvoimaisimmillaan juuri tämänkaltaisissa estottomissa kulttuurikehittelyissä. Kurki pöyhi ajattelun ja yhteisen kokemuksen katvealueita, kuten psykoanalyttisen teorian pirtaan kuuluu. Samalla tuli lunastetuksi lupaus tulkinnan yhteiskunnallisuudesta. Lasten unohtaminen nähtiin nimittäin pinnan alla kuplivana yhteiskunnallisena epäkohtana. Kyvyttömyys auttaa lapsia tai auttaa perheitä itse auttamaan lapsia lienee hiljaista arkipäivää esimerkiksi lasten ja nuorten mielenterveystyössä.

Puheenvuoro herätteli miettimään lapsen ja lapsuuden ongelmallista asemaa yhteiskunnallisessa keskustelussa yleisemminkin. Liian usein lapsuutta käytetään normatiivisena keppihevosenä. Esimerkiksi konservatiivinen retoriikka pitää lapsen eduista huolestumista panttivankinaan. Perinteisten perhearvojen tai lasten edun nimissä saatetaan pönkittää kotiäitiyhteiskuntaa tai puolustaa ”homopropagandan” kielteviä lakeja. Toisaalta lapset on myös valjastettu milloin minkäkin vallankumouksen kaadereiksi tai edistyksen lipunkantajiksi.

Lapsen ohii puhuminen uhkaa tietysti psykoanalyysiakin, mikäli lapsuus patologisoidaan aikuisiän neuroosien lähteeksi. Mutta Kurjen vaatimus radikaalista lapsen huomioimisesta tai lapsuuden ajattelun aloittamisesta kannattaa noteerata. Ehkä näin lähestytään ajattelua, jossa lapsesta huolehditaan lapsena ja arvoista arvoina.

*Jaakko Belt &
Elina Halttunen-Riikonen*